

Pracovní cesta do USA

(Washington, D. C.; Boston)

► **Jitka Bílková, Xenie Penížková**

Ve dnech 25. srpna až 16. září 2012 se uskutečnila pracovní cesta delegace zaměstnanců Archivu bezpečnostních složek (ABS – Jitka Bílková, Xenie Penížková) a zaměstnanců Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR – Markéta Bártová, Eduard Stehlík, Pavel Zeman, Pavel Žáček) do Spojených států amerických. Stejně jako každý rok, byl i letos tento studijní pobyt umožněn díky laskavému pozvání partnerské instituce United States Holocaust Memorial Museum (dále jen USHMM), s níž podepsaly ABS a ÚSTR dohodu o spolupráci již v roce 2008.

Prvních čtrnáct dní jsme trávili přímo v hlavním městě USA, ve Washingtonu, D. C., v jehož centru USHMM sídlí.¹ Hlavní hostitel Anatol Steck nás provedl po několika odděleních muzea, kde tamní pracovníci prezentovali podstatnou náplň svých činností. V badatelně jsme si mohli ověřit zdejší dostupnost digitálních kopií fondu Židovské organizace (f. 425), který je v originále uložen v Archivu bezpečnostních složek. V digitálních kopiích si však zájemce může objednat mnohem více materiálů s českou tematikou, které snadno dohledá pomocí archivních pomůcek roztríděných podle zemí. Z dalších oddělení nás z archivářského hlediska především zaujala oddělení restaurování a oddělení digitalizace.²

Nejvíce času jsme ve Washingtonu, kromě badatelný a dalších oddělení USHMM, trávili v americkém národním archivu, neboli National Archives and Records Administration (dále jen NARA). Tato instituce sídlí, stejně jako český Národní archiv, ve dvou velkých budovách: původní novoklasicistní stavba se nachází v centru města³ a ve svých depozitářích shromažďuje starší dokumenty.

1 Více o muzeu, jeho expozicích a sbírkách viz: www.ushmm.org.

2 O struktuře muzea již podrobně informoval DVOŘÁČEK, Petr: *Pracovně ve washingtonském Holocaust Memorial Muzeu*. Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 7, ABS, Praha 2009, s. 53–58. V této zprávě se proto autorky rozhodly zaměřit především na ostatní navštívené instituce, ačkoli samozřejmě i letos se delegace ABS důkladně seznámila s činností jednotlivých oddělení USHMM.

3 NARA, Archives I, 700 Pennsylvania Avenue, NW, Washington, DC 20408.

Druhý, rozlehlý moderní areál, najdeme na předměstí, v College Park, stát Maryland.⁴ Obě místa jsou od sebe vzdálena asi čtyřicet pět minut jízdy autobusem.⁵

NARA byl založen v roce 1934 a slouží jako oficiální úložiště všech dokumentů, považovaných za materiály trvalé hodnoty pro historii USA. Najdeme zde archiválie od osmnáctého století po současnost, včetně slavné Deklarace nezávislosti, Ústavy Spojených států i Listiny práv.⁶ Tyto a další významné dokumenty si může prohlédnout i běžný turista, který vstoupí do budovy archivu i bez ambicí stát se badatelem – jsou totiž vystaveny v rámci stálé expozice. Návštěvníci mají také možnost shlédnout několik filmů o archivu a dějinách USA v přidruženém William G. McGowan Theater (kde se pořádají i jiné kulturní akce), případně se poučit v Boeing Learning Center, které slouží jako oddělení pro styk s veřejností a seznamuje s prací archivu např. i školní výpravy. Jako v téměř každé americké paměťové instituci nechybí ani zde oblíbený obchod se suvenýry. Pro zájemce, kteří se teprve chtějí stát badateli a nemají doposud žádné zkušenosti, jsou k dispozici barevné letáky a drobné knížky s návodem, jak hledat dokumenty k různým tématům. NARA ale především vydává celou řadu odborných publikací.⁷

V obou budovách archivu fungují rozlehlé studovny, jejichž otevíracími hodinami by se k velké radosti některých badatelů jistě mohly inspirovat i české archivy. Badatelný je totiž možné navštěvovat každé pondělí, úterý a sobotu od 9 do 17 hodin a ve středu, čtvrtky a pátku dokonce od 9 do 21 hodin. Na předložení materiálu se téměř nemusí čekat, nové složky má badatel připraveny na nejbližší tzv. Pull Time (hodinu určenou pro vyzvednutí objednaných archivních materiálů). Tyto hodiny jsou stanoveny od pondělí do pátku v 10:00, 11:00, 13:30 a 14:30, ve středu, čtvrtky a pátku se přidává i 15:30. Jen v sobotu nebo ve večerních hodinách není možné objednávat další archivní materiály a badatel si musí počkat do dalšího dne.

Badatelem NARA se může stát každá osoba starší čtrnácti let (i mladší si však mohou po předchozím souhlasu správy archivu písemnosti prohlédnout), která v registrační místnosti vyplní elektronický badatelský list. Jeho součástí je také powerpointová prezentace, obsahující vypsání pravidla fungování archivu a seznam bezpečnostních opatření. Pracovníci archivu pak žadateli vystaví na místě kartičku badatele, tzv. research card, s platností na jeden rok, která je opatřena i fotografií. Celé toto nezbytné kolečko nezabere více než třicet minut času.

Hlavní motto NARA zní: „Help us protect your records. This is your heritage.“⁸ Na ochranu archiválií je tu kladen opravdu velký důraz a snaha o zamezení krádeží je

4 NARA, Archives II, 8601 Adelphi Road, College Park, MD 20740-6001.

5 Kyvadlová doprava, tzv. shuttle bus, jezdí každou hodinu od 8 hodin od rána od budovy Archiv I do College Park a je zdarma k dispozici nejen pro personál archivu, ale i pro badatele.

6 Declaration of Independence, Constitution, Bill of Rights tvoří soubor základních dokumentů pro historii USA, nazývaných souhrnně Charters of Freedom.

7 Bližší informace o těchto publikacích naleznete na adrese: www.archives.gov/publications.

8 Pomozte nám ochraňovat vaše dokumenty. Je to vaše dědictví.

patrná z mnoha omezení pro badatele. Kompletní předpisy lze dohledat v Code of Federal Regulations.⁹ Stejně jako ostatní veřejně přístupné instituce v USA má i NARA velmi propracovaný systém bezpečnostních opatření – při vstupu do budovy musí každý návštěvník projít důkladnou kontrolou rentgeny. Poté je badatel povinen odložit ve skříňkách v šatně všechny své osobní věci. Do badatelny je povoleno vzít si vlastní skener či fotoaparát, a dokonce i vlastní textový materiál (knihy a jiné studijní pomůcky), ale ty je nutné opatřit kontrolním razítkem v registrační místnosti. Problémem při vstupu do badatelen může být i obal od fotoaparátu. Vstup kontrolují další dva příslušníci bezpečnostní ochranky.

National Archives and Records Administration (NARA; americký národní archiv) – budova II.

Objednávka badatele může být v rozsahu až do dvaceti kartonů, ale při samotné práci s archiváliemi si můžete vyndat z kartonu pouze jednu složku a tu studovat, na což pečlivě dohlíží dozor v badatelně. Při studiu obrazové dokumentace či filmů je nutno použít bílé rukavice, aby nedošlo k poškození archiválií (rukavice jsou k dispozici u zaměstnanců). Novinkou z poslední doby je především neomezené použití

9 Více viz <http://www.archives.gov/comment/index.html>, Národní archiv a záznamy administrace (36 CFR kapitola XII).

vlastního fotoaparátu či skeneru. Před pořizováním reprodukcí si však musíte vyžádat souhlas u dozoru badatelny, ten vás vybaví i příslušným štítkem se signaturou složky. Po celou dobu fotografování musí mít badatel viditelně povolení vystaveno a snímat archiválii i se štítkem, jinak je okamžitě napomenut dohlížejícími zaměstnanci. Obdobně přísná bezpečnostní opatření proti vynášení archiválií fungují i při odchodu z badatelny.

Budova Archives II v College Park, kde jsme převážně studovali, je největším komplexem archivních budov na světě a má pět pater. Ve třetím patře najdete badatelnu pro oddělení spravující mapy, letecké snímky a knihovnu archivu, ve čtvrtém patře je umístěna badatelna pro studium mikrofilmů, zvukových nahrávek a videí i filmů, v pátém patře sídlí badatelna pro studium statických snímků (fotografií). My jsme však nejčastěji zavítali do druhého patra, jež slouží zpřístupňování textových a elektronických dokumentů. Badatelům k orientaci v nepřehledném množství materiálu pomáhá systém zpracovaných inventářů, které jsou k dispozici v policích podél celého patra; sedí u nich znalí a velmi ochotní archiváři. Zájemce může pomocí klíčových slov či jmen vyhledávat i na mnoha počítačích s internetovým připojením a on-line databázích, obsahujících záznamy o všech zpracovaných archivních materiálech z různých státních archivů a knihoven v USA.¹⁰ V databázi lze vyhledávat i tematicky či podle druhu dokumentu (mikrofilmy, letecké snímky, mapy, fotografie, digitalizované dokumenty), nebo pomocí jmenného rejstříku. Český badatel zde najde mnoho písemností vztahujících se k Československu, nás zajímaly především archiválie pocházející z válečných či těsně poválečných let.

NARA jde příkladem i co se týče mimoarchivních služeb pro badatele – funguje zde výborná jídelna, dětský koutek, i malý obchod. Na práci tohoto archivu ve vztahu k veřejnosti oceňujeme například dlouhé otvírací hodiny badatelen, možnost objednání velkého množství archiválií, kvalifikované síly ochotné pomoci odbornou radou ve studovnách a vysoký počet pomocného personálu, dohlížejícího na badatele.

Ve Washingtonu jsme se mohli zapojit i do jiného programu nežli bylo studium v USHMM či NARA. Díky pozvání zástupců české ambasády jsme se například zúčastnili promítání dokumentárního filmu o Miloši Formanovi *What Doesn't Kill You* a následné diskuse po skončení projekce. Snímek se promítal u příležitosti režisérových osmdesátých narozenin, v rámci přehlídky českých dokumentů v Kongresové knihovně. Tato akce tvořila součást velkého festivalu Mutual Inspirations Festival, jenž se koná každoročně a prezentuje česko-americké vztahy (představuje např. významné osobnosti, které ovlivnily obě kultury). Pořadatelé přehlídky byly Kongresová knihovna a česká ambasáda. Na příští rok stejní organizátoři připravují sérii snímků o Václavu Havlovi, na jejichž přípravě se mají podílet i ÚSTR a ABS.

Další milou součástí služební cesty bylo setkání s bývalou americkou ministryní zahraničních věcí Madeleine Albrightovou. Debatovali jsme s ní mimo jiné o vydání

10 <http://www.archives.gov/research/>

její knihy Pražská zima, která v té době sice již byla k dostání na pultech amerických knihkupectví, ale její překlad do češtiny nebyl ještě dokončen.¹¹

Poslední týden pracovní cesty jsme pobývali v Bostonu, hlavním městě státu Massachusetts. Bostonská univerzita, za jejímiž zdmi se skrývá velmi zajímavý archiv a knihovna, se řadí k největším soukromým univerzitám ve Spojených státech.¹² Mezi jejími absolventy a akademiky lze napočítat šest nositelů Nobelovy ceny, mezi nimi i Martina Luthera Kinga Jr., jehož zpracovaným fondem se mimo jiné univerzitní archiv chlubí. Osobnost bojovníka za práva Afroameričanů také představuje dokumentární výstava v knihovně univerzity.

Mnoho unikátních sbírek a pozůstalostí lze objevit v Howard Gotlieb Archival Research Center (HGARC).¹³ Toto Centrum funguje od roku 1963, název dostalo po svém zakladateli v roce 2003. Nalezneme zde písemnosti významných představitelů literatury, žurnalistiky, divadla, hudby, filmu, politiky, diplomacie aj. Archiv se specializuje na pozůstalosti i sbírky mediálně známých osobností (např. fond slavného amerického producenta Aarona Spellinga a jeho scénáře k seriálu Beverly Hills 90210 ad., herce a režiséra Robina Williamse, režiséra a člena Monthy Python Terryho Giliama aj.), ale najdeme tam i přes 140 000 vzácných knih a historických dokumentů, vztahujících se k prezidentům Spojených států či signatářům slavné Deklarace nezávislosti. Další historické prameny se dotýkají oblastí vojenské historie, osmnáctého století v Americe či dějin ošetřovatelství.¹⁴ I zde lze dohledat dokumenty se vztahem k Čechám – např. písemnosti získané od rodiny generála Františka Moravce. Jejich studiem se zabývali kolegové z Ústavu pro studium totalitních režimů.

Pozornost řady návštěvníků upoutá několik lákavých dokumentárních výstav, sestavených z písemností shromážděných v Centru, které si může zdarma prohlédnout kdokoli. Pro vstup do badatelný archivu a práci v ní je ale uplatňována řada omezení. Do badatelný je zakázáno vnášet téměř jakékoli osobní věci, není povolen ani fotoaparát či mobilní telefon. Pokud jsou dokumenty v souladu s autorskými právy, je možno požádat o jejich fotokopie. Pro větší sbírky je však povolen limit jen sedmdesát pět okopírovaných listů, pro menší sbírky dokonce pouze třicet. Bez souhlasu všech zúčastněných stran pak nesmí být kopírována korespondence. Otevírací hodiny badatelný jsou od pondělí do pátku 9–16 hodin a studium je umožněno každému, kdo se zaregistroval.

11 V USA byla kniha vydána na jaře roku 2012, česky vyšla v nakladatelství Argo v říjnu (pokřtěna byla za osobní účasti autorky 23. října 2012).

12 Podrobnější informace o univerzitě je možno dohledat na webových stránkách <http://www.bu.edu>.

13 Bližší informaci o fondech a dalších činnostech Centra <http://www.bu.edu/dbin/archives/index.php>.

14 Přehled archiválií, které čítají přes dva tisíce různých sbírek, je na webových stránkách <http://www.bu.edu/dbin/archives/index.php?pid=401>.

Badatelna United States Holocaust Memorial Museum, Washington, D. C.

Badatelna archivu NARA.

Kongresová knihovna ve Washingtonu, D. C. (Library of Congress).

Bostonská univerzita – Howard Gotlieb Archival Research Center.

Bostonská univerzita –
Výstavy ze sbírek Howard
Gotlieb Archival Research Center.

Archiv autorek a Eduarda Stehlíka.